

SLOVENIJA

Uredništvo in uprava: Ljubljana, Gosposka 12 — Naročnina četrtletno 15 din, za pol leta 30 din, za vse leto 60 din — Posamezna šte. 2 din — V zamejstvo za vse leto 90 din — Poštnoček rač.: Ljubljana 16.176 — Rokopisov ne vračamo — Oglasi po tarifu — Izhaja vsakega 1., 11. in 21. v mesecu — Tiska tiskarna M. Hrovatin v Ljubljani

Slovenska vest

Znani bogoslovec in moralist Simar je imenoval vest sposobnost, da more človek pravično kakovost svojih lastnih dejanj sam dejansko presoditi. Preden človek poslane dejaven, ga opominja vest na dolžnosti, na prepovedi, pove mu, če je dejanje dopustno ali ne, po storjenem dejanju pa vest očita človeku, da je storil nekaj slabega ali pa mu pripozna, da je storil nekaj dobrega. Dušno normalen človek ne more vesti nikoli čisto zamoriti. Lahko pa vest napravi topo in zmedeno. Zato je vest ali lenka in živa, ali pa slaba in topa, boječa ali široka, kakor pač človek presoja svoja lastna dejanja, pravilno ali pa nepravilno.

Vest je tisto gibalno, ki usmerja človeško dejavnost k dobremu in slabemu.

Človek brez vesti je pravično propadel, je izvržek človeškega občinstva. Ne le posameznik, tudi narodi imajo vest ali so pa brezvestni. Po prejšnji svetovni vojni so se sklicevali premagani in ponižani narodi celo na »vest svetac«. Tudi iz Amerike so se oglašali puritanski klici po »vesti svetac«.

Današnji dan je utihnil klic vesti. Kam pelje sedanje stanje na svetu, je vsakemu pametnemu človeku jasno. Vzbuditi se mora vest narodov in vest sveta, če naj zavlađa spet pravica in pravi mir. Kdor ne misli, da je ves zahodni svet in vsa evropska kultura obsojena na smrt, mora biti prepričan, da se bo otopela vest evropskih narodov zbudila z novo močjo in da bodo prišli na površje spet ljudje z živo vestjo in padli v brezno brezvestnosti.

Tudi med Slovenci je glas vesti otopel. Zanjeto nas je ozračje iz velikega sveta. Tudi med nami je celim plaštem naroda otopela vest. Tudi pri nas žive ljudje tja v dan in jim je vseeno, kaj da delajo in ne pomislijo na svoje dejavnosti. Gotovo pa so se med nami ljudje, ki imajo živo vest, pa se tišče v ozadju in se skrivajo. Vendar je njihov številni dejanski manjši, čeprav bi bilo sorazmerno večje kot pri večjih narodih. Vest in vestnost je pa pogoj za kakovost dela. Da se življenjska raven slovenstva niža — niža se seveda za mejami tudi — je eden glavnih vzrokov otopelosti vesti širokih ljudskih množic. Ne gre samo za drugačen, seveda boljši in ne slabši družbeni sestav, gre predvsem za kakovost in sposobnost posameznikov, ki so deli občestva. Pred nekaj desetletji so bili ljudje zadovoljnejši in je bilo življenje znošnejše kot današnji dan, čeprav je bil sedanji družbeni sestav v veljavni. Bile so pa urejene razmere, ker so ljudje poslušali glas vesti in se v večji meri ravnali po njem kot dandanes. Ni kriv torej samo sedanji družbeni sestav, ampak krivi so ljudje sami, posamezniki in skupnost sedanji razrvanih razmer. V nobenem družbenem sestavu pa ni mogoče splošne blaginje in zadovoljnosti, če niso deli družbenega sestava, to so pa ljudje sami, na pravi pravičnosteni višini in delajo brez vesti. To resnico naj bi upoštevali vsi, ki sanjajo o stvarih prihodnjih časov. Gledati je treba stvarno dejstvo v oči.

Majhen narod ohrani le njegova kakovost. Narodu daje njegova kakovost večji pomen kakor pa številnost! Zgledov za to je v zgodovini na pretek.

Slovenska vest opominja vsakega Slovenca, da dela dobro za slovensko občestvo, da se upira vsemu, kar je za slovenstvo škodljivo. Vest posameznika med Slovenci uči, da naj izpolnjuje svoje dolžnosti in ne dela krivic rojaku, da naj stori vse, naj dela vse na najboljši način. Če bi vsak, kdor spada v slovensko občestvo, doprinesel vse in pa tako kot mu ukazuje slovenska vest, bo slovenstvo rešeno in povečano.

Ne kdor vpije, da je Slovenec, ampak kdor posluša slovensko vest, se sme imenovati resničnega Slovenca in s tem tudi popolnega človeka, ki more, kdor je slo-

venske krvi doseči le po slovenstvu tudi človečnosti ideale.

Le če bo slovensko občestvo v celoti na visoki ravni, če bo slovenska znanost in umetnost, slovensko kmetijstvo, obrt, industrija in trgovstvo, slovenski tehnik in delavec, posebno pa še slovenska javna uprava in sodništvo itd. ne le dosegalo, ampak presegalo kakovost sosedov, bo storjeno tisto, kar je treba, da stori vsak Slovenec za slovenstvo in kar je storiti tudi dolžan po zapovedi slovenske vesti.

Politik, ki hoče biti imenovan slovenski politik, pa mu ni noč in dan pred očmi slovensko občestvo v celoti in vsi skupnosti, ampak s pomočjo slovenskih gesel, skrbi za koristi samo svoje stranke, ne posluša slovenske vesti, ampak glas hudobnega duha, ki hoče spraviti slovenstvo v pogubo. Lahkomiselni ali pa hudobni hujšak, ki je po navadi po lastni krivdi nezadovoljen s seboj in z vsem svetom in ki slepi in zapeljuje ljudstvo s krvavimi gesli, je zatrl glas slovenske vesti, ki mu bo očitala pozneje vse posledice, ki jih bo povzročil nedolžnim, pa nekim ljudem.

Časnikar, hoteč veljati za glasnika slovenstva, pa razširja in podtika drugim stvari, ki jih nikoli ni zagrešil, je slovensko vest v sebi ubil.

Pa naj si bo kmet ali trgovec ali industrijec ali pa obrtnik, ki navija cene in izkorišča ljudsko stisko, je brez vesti in je slovensko vest pohodil.

Kdor ne dela v javni upravi nepristransko in v splošno korist, ne posluša slovenske vesti.

Vojna in politika

Vojna med Italijo in Grčijo.

Potem, ko je bilo že sporočeno, da se je napetost med Italijo in Grčijo že nekako poglobila, nas je v ponedeljek presenetila novica, da je med Italijo in Grčijo vojna, da je Grčija naprosila za pomoč Anglijo in da ji se plove na pomoč angleško ladje. Tako smo doživeli, da je nastala vojna med obema narodoma, ki varujeta na svojih tleh spomenike in ognjišča iz virov evropske kulture. Ob tej priliki se bomo ponovno spominjali junaštva njihovih prednikov, s katerimi so nas izobraževali v lepi mladosti. Radovedni smo, kako se bodo v tej novi preizkušnji pokazali vredne svojih prednikov. Ves izobraženi svet bo gledal, koliko ozira bosta oba naroda imela do spomenikov, ki so vendarle last vseh kulturnih narodov. Obenem je ta vojna sprožila mnogo radovednosti, kako se bodo zadržali Bolgari, ki so precej odločno do sedaj poudarjali svoje zahteve do razširitve mej preko ozemlja, ki je po zadnjih mirovnih pogodbah pripadlo Grčiji, še bolj pa, kaj bodo napravili Turki, ki so njihovi zavezniki in ki imajo tudi angleško poročstvo.

Položaj drugod.

Takoj po začetku italijansko-grške vojne sta se sestala v Firenci Hitler in Mussolini in sta imela precej dolg razgovor. Kaj sta se dogovorila, nam bodo pokazali bližnji dogodki.

Kakšne uspehe je imel razgovor Hitlerjev z maršalom Petainom, še ni vidno, iz dejstva, da je prevzel posle zunanjega ministra Laval, se da sklepati, da potekajo pogajanja ugodno za Nemčijo.

V Ameriki se vedno bolj približujejo volitve, oba kandidata imata učinkovite govore, v enem izmed zadnjih je Roosevelt poudaril, da se dogodki razvijajo tako, da bo mogoče treba prav kmalu napraviti hitro in odločno akcijo.

Izdajalci in zasramovalci slovenstva pa ne slovenske ne vesti sploh nikoli niso imeli. Ti sploh ne spadajo v slovensko občestvo.

Zraven zunanjih vzrokov je skriva tudi premajhna vestnost, če slovensko gospodarstvo nazaduje. Če obrtnik dela tjavdan in gleda samo, kako bi prišel do denarja, ne pa da bi izvršil svoje delo kar mogoče dobro, ali če trgovec prodaja slabo blago, bo eden in drugi kmalu prišel na nič. Uničila ga bo njegova lastna brezvestnost. Bili so časi, ko so vsi naši obrtniki in tovarnarji izdelovali izdelke, ki so bili uporabni za desetletja, današnji dan pa dobiš med dobrimi včasih take, da niso vredni nič. Marsikateri podjetnik nima toliko vesti, da bi vzgojil in izuril svoje delavstvo in gre mu le za hiter dobiček, ne gleda pa na to, kaj dobi odjemalec.

Kdor dela po vesti in vestno, doseže več kot bi dosegel njegov nasprotnik ali pa tekmeč, čeprav je ta brihtnejši in ima več sredstev na razpolago.

Vestnost pri delu je podlaga zanesljivosti in solidnosti. Solidnost in kakovost dela in izdelkov pa pobije vsako konkurenco.

Vest je tisto, kar daje posamezniku tudi moč, da ne odneha od tega, česar se je lotil. Vest krepi voljo, kar vzbuja zavest dolžnosti.

Vest lastnega naroda daje narodu sposobnost, da premaga vse težave in stiske, ker opominja vsak dan in vsakogar, kaj da ima storiti za narodno občestvo.

Stališče Združenih držav.

Zadnjo soboto je govoril ameriški državni tajnik Hull v ameriškem tiskovnem krožku v Washingtonu o meddržavnem položaju. Ravno Hullovi govori so pomembni zategadelj, ker so nekakšen barometer vladnega mnenja, a tudi javnega mnenja Zedinjenih držav.

Hull je najprej dejal, da so vsi miroljubni narodi težko ogroženi po namerah in delih majhne skupine narodnih voditeljev, ki se jim je posrečilo, da so naredili iz svojih narodov mogočno orodje za osvojevanje. Založila sedanjega svetovnega položaja ima svoj začetek v tem, ker si niso narodi, ki so hoteli v miru živeti, pravčasno bili na jasnem glede namer in častihlepnih načrtov močno se oborožujočih narodov. Mirni narodi so se dali uspraviti v umišljeno varnost, ker so verjeli zatrevanju tistih narodnih voditeljev, da je njihov cilj samo omejen. In da so to umišljavo še povečali, so razglasili ti narodni voditelji in njihni ljudje vse kot vojne hujskače in imperialiste, ki so videli, kako prihaja nevarnost. Zedinjene države zastopajo z večino drugih narodov načela, na katerih stoji civilizirano meddržavno razmerje. Na pravice nevtralnih držav se osvojevalci ne ozirajo. Ograjajo miroljubne narode z najhujšimi posledicami, če nočejo mirno gledati, kako segajo po drugih celinah in svetovnih morjih. V zakup vzeta oporišča pa bodo omogočila Zedinjenim državam, da bodo lahko položili varujoči jekleni obroč pred atlantsko obrežje Amerike.

Poravnajte naročnino!

Naročnikom in prijateljem!

Cene hitijo navzgor in se seveda tudi pri papirju in tisku niso ustavile. Postavile so nas trdo pred izbiro, ali povišati naročnino ali pa na en ali drugi način skrajšati obseg lista.

Upoštevali smo morali, da bi večina naših naročnikov zvišano naročnino le težko ali sploh ne prenesla. Zato smo se odločili, da izdajamo »Slovenijo« po slej začasno trikrat na mesec. Za tri dni daljše razdobje med izidi posameznih števil ni tolikšno, da ne bi mogli sproti obravnavati perečih in tehtnih vprašanj. Drobnejši tisk vsaj v primeri s tiskom pred letošnjo preosnovo pa ne bo dal, da bi bili bralci glede obsežnosti gradiva prikrajšani.

Upamo in pričakujemo zategadelj, da bodo sprejeli naročniki to preosnovo kot neizogibno glede na razmere in čas.

Sicer pa imajo naši prijatelji in naročniki sami priložnost in mogočnost pomagati ne samo, da začne list spet tedensko izhajati, ampak celo, da začne izhajati v povečanem obsegu: če nam namreč vsak doseđanji naročnik pridobi po enega novega.

UREDNIŠTVO IN UPRAVA
»SLOVENIJE«

Minljivost velike države

V prilogi za knjištvo in umetnost švicarskega dnevnika »Neue Zürcher Zeitung« je pred meseci priobčil Fritz Ernst uvodnik z zgorajšnjim naslovom. Ker je sestavek res zajemljiv, se nam zdi vredno, da podamo na kratko njegovo vsebino tudi bralcem »Slovenije«.

Fritz Ernst omenja, da ljudje v splošnem mislijo, da je velika država sama na sebi poročstvo za varnost državljanov in da je njen obstanek dolgotrajnejši kot pa majhne države. Vendar je to velika zmotna. Kolikor gre za varnost, bi morala biti stvar taka, da bi varnost zagotovil velik obseg države v takih primerih, v katerih bi majhen obseg države varnosti ne mogel zagotoviti. Res je sicer, da je v francoskih revolucijskih vojnah Švico in Holandijo, Piemont, Toscano in Cerkevno državo Francija pogazila. Vendar je pa doletela enaka usoda v tistih časih tudi Španijo, Prusijo in Rusijo ter je naposled bila pogazena tudi Francija sama. Lahko bi kdo ugovarjal, da so ravno imenovane velike države poraze lažje prenesle, ker so bile lažje prepričane, da bodo spet vstale, ko so imele zavest, da velike države ne morejo kar čez noč izginiti. V resnici je pa vprašanje, čeprav je ta zavest dostikrat osnovana, če se pa tudi vselej in vedno sklada z dejstvi. Gre pa še za dolgotrajnost velikih držav. Izmed vseh velikih držav vzemimo tri različne primere: veliko državo, ki jo je ustvarila velika osebnost, veliko državo, ki jo je ustvarila in ohranila dolgo živeča rodovina in pa državo, ki jo je ustvaril ves narod.

Revolucije je mogoče ustaviti le, če jim odpro vse zapornice navzven. Napoleon je v tem pogledu vtelesen zgled, nikoli še ni noben osvovjevalec bolj neugnano podjarmjeval kot on. Do miru v Amiensu je imel v rokah celo kopico vazalnih republik, med njimi Batavsko, Helvetsko, Cisalpinsko in Ligursko — Ren, Juro in Alpe. Ko je začel vojno z Rusijo, so segale meje njegove oblasti od Labe do Garigliana, gospodarili so pa njegovi ljudje ta čas v Madridu, Karselu, Düsseldorfu, Neuenburgu, Milanu, Neaplu, Stockholmu in Varšavi. Tudi Karlsruhe, Stuttgart, Monakovo, Dresden, Berlin in Dunaj so bili pokorni vojaškemu ukazom iz Pariza. Ni bilo pretirano, če so videli v Napoleonu združene Konstantina, Justiniana in Karla Velikega. Razumljivo je, če je Johannes v. Müller

podrl svoje daljnovidne sestave in če je Goethe videl v Napoleonu vteleseno vse, kar je mogoče doseči na zemlji! In vendar je izginila velikanska stavba kakor sanje. Cesar, ki je spraval v svojo vojaško suknjo človeštvo, se je moral sam skrivati v tujem vojaškem plašču. Rekli bodo, da za ustvaritev trajne državne moči in za njeno ohranitev ne zadostuje osebna genialnost, častihlepnost in sreča v bitkah, ampak da je treba za to tudi še vsaj izurjenosti, spretnosti, vztrajnosti in podedovanega ugleda. Vse te lastnosti da so pa imeli Habsburgovci. V začetku so bili le srednjepremožni grofi v Alzaciji in v Švici. Kralj Rudolf je postal za svojo rodovino, potem ko je do skrajnosti izrabil svojo vojaško zmago, novo ozemlje od Donave do Jadranskega morja. Bolj na miren način (z ženitvami) kakor pa z orožjem je bilo ustvarjeno do 16. stoletja ozemlje, o katerem so dejali, da v njem sonce nikoli ne zaide. Tudi razcep španske in nemške habsburške hiše l. 1556. ni nemškemu Habsburgovcem škodoval, ker so takrat dobili Češko in Ogrsko. Ko je španska linija izumrla, so Habsburgovci dobili prej špansko Belgijo in Milan. Napoleonove protiakcije so le učvrstile habsburško monarhijo, ker je dobila namesto Belgije, bližje ležečo Benečijo. Pa tudi, ko je izgubila italijanske kraje, se je začela raztegati proti jugovzhodu. Ni bilo take gospodarske enote, ki bi bila bolj odgovarjala vsem, ki so bili v nji, kot je bila donavska monarhija. Ni pa še pretekla ena človeška doba od takrat, ko je Bismarck slavil Avstrijo, da združuje toliko različnih narodov, ko so se ti narodi razleteli vsak sebi. Dejali so, da je bilo ravno dejstvo, da je bilo toliko različnih narodov v Avstriji, vzrok da je razpadla. Ne da bi bilo treba to trditev popolnoma zavreči, se je pa treba ozreti na vsak način na drugo veliko državo, o kateri nikakor ni mogoče postavljati takih trditev.

Rimski imperij, stari Rim, je združil sicer v začetku res zadosti različnih sestavin. Patriarhat je združeval mestno podjetnost s kmečko okornostjo. Italika plemena so se ohranila v celem starem veku; ni pa bilo nasprotnikov, ki bi imeli več napadalne moči in vztrajnosti. Nikoli pa tudi nista šla načelnost in slučaj tako roko v roki kot tukaj: Sicilijska, Sardinija in Korsika so varovale obrežje. Padška ravnina je dajala varnost Apeninom, Španija vhod v Sredozemsko morje, Južna Francija je vezala obe pokrajini, Grčija je varovala Jadransko morje, Mala Azija pa Egejsko morje. Sirija in ozadje sta bila branik zoper Orient. Iz Egipta do Maroka so se vrstile rimske province. Cezar je podvrget Severno Galijo, cesarji so raztegnili meje do Rena in Donave in čez Anglijo do Škotske. Nikoli ni bilo okrožja, ki bi bolj zadovoljevalo državljane in nikjer toliko priložnosti, da je lahko prišel vsak posameznik na vrhunec, saj je postal rimski cesar sin osvobodjenca iz daljne province. Oporoka cesarja Teodosija je spravila v sklad celo rimski zahod in grški vzhod. In ko je bilo čudovito delo dovršeno, se je razletelo v svoje sestavine. Tisti Rim, čeprav takrat neznaten, ki se je z uspehom uprl Brennu, je pozneje, ko je bilo svetovno mesto Alarichu, klavarno podlegel.

Velikost države sama ne daje torej ne varnosti in tudi ni porok za dolgotrajnost, prav kakor majhen obseg države ne pomeni še nevarnosti zanjo. Do zajemljivih izsledkov pridemo, če primerjamo velike in male države, katere so daljši čas obstajale. Zgodovina kaže, da so trajale manjše države dalje kot velike, da so predvsem v Evropi velike državne tvorbe, ki so bile zgnete iz majhnih ali srednjih ozemelj, trajale primeroma kratko dobo. Grki niso bili nikoli združeni v eni sami državi, makedonska univerzalna država je pa komaj preživela svojega ustanovitelja. Velikorimski državni razvitek je trajal največ okoli 700 let, sestav malih držav v Italiji, ki je sledil velikorimski državi, je pa obstojal 1400 let. Italijanska narodna država še ni stara 90 let, italijanska država moči pa še ne 30 let. Španska zahodnogotska država je trajala komaj tri stoletja, pirenejsko malodržavje pa osem sto let, za njo nastala španska svetovna država pa s silo okoli 400 let. Francija in Nemčija sta bili veliko daljšo dobo zveze krajevnih enot kot pa strnjeni veliki državi. Rusija, ki je l. 1862. obhajala tisočletnico ustanovitve, bo morala še dokazati, če bo moglo obstati zvezano velikansko ozemlje. Mora biti torej neki vzrok, ki govori za manjše in zoper neizmerne ustvarbe. Ne more pri tem iti za politično ustvarjalno moč. Velika država dokazuje že samo s tem, da obstoji, da ima veliko dejavnost. Tudi ni mogoče hramosti pripisati

Lojze Ude:

Nekaj pripomb k sodobnim razmišljanjem Andreja Beličana

5.

Opozoril sem že, da Beličanov svetovni pogled ni čisto odkritosrčen, temveč da mu gre prav za prav za pogled s stališča Sovjetske zveze, njenih, zlasti varnostnih koristi ali koristi netvegane razširjenja njene oblasti. Kolikor je Beličan svetoven, je svetoven le v tem smislu, da si misli, da se mora ves svet urediti tako, kakor je urejena Sovjetska zveza. Teoretično bi Beličan to trditev najbrž zanikal. Kajti teoretično so pripravljene leninisti pristati na marsikatero popuščanje individualizmo, čeprav počelu v svetu. Kakor pa praktično nastopajo ali pišejo, včasih morda s premajhno pazljivostjo, pa izzveni vendarle vse tako, da se leninisti ne znajo znajti v razmerah, v katerih se jim je boriti. Tem hujska je ta duhovna odvisnost leninistov in njihovih sopotnikov od Sovjetske zveze, čim bližja je njihova dežela Sovjetski zvezi, čim večja je torej možnost, da se Sovjetska zveza razširi tudi še na to deželo, razširi imperialistično seveda; ker druge možnosti ni, razen po Nemčiji.

Kolikor pa si Beličan o tem morda ni na jasnem — kar je tudi mogoče — in s svojo svetovnostjo kolikor toliko resno misli, ter razumeva pod svetovnostjo neko objektivno povezavo vsega današnjega dogajanja v svetu, povezanost po sestavi imperialističnega svetovnega gospodarstva, pa se mi ne vidi to nič manj zmotno, kakor se mi vidi zmoten ta v Sovjetsko zvezo kot vzornico vsega strmo uprti pogled leninistov in njihovih sopotnikov. Po svetovnem imperialističnem gospodarstvu si namreč obetajo leninisti in njihovi sopotniki nekako svetovno revolucijo. To pa je po mojem mnenju zelo napačen zaključek.

Kadar koli človek premišljuje prehod iz fevdalne v meščansko družbo, se vedno zaustavlja na dejstvu neistočnosti, s katero se je v posameznih deželah ta prehod izvršil, nadalje različnega načina, kako se je izvršil, in različnega zaključka, s katerim se je izvršil. Čisto stvarno, gledano marksistično, človek ne razume, zakaj da se je n. pr. izvršil prehod iz fevdalnega v meščanski in demokratični politični sestav na Francoskem s krvavo revolucijo 1789. leta in s postopno, po posameznih reakcijah, vedno večjim pomeščanjem in demokratizacijo vsega političnega življenja; v Nemčiji, sploh v Srednji Evropi — da navedem le te primere — pa z neko revolucijo leta 1848. in še to s kaj klavrnim zaključkom. Pomislimo samo na vzhodno-prusko junkerstvo in na madžarske grofe. Katero koli večjo deželo vzamemo, za vsako moremo trditi, da se je prehod iz fevdalnega v meščanski in demokratični politični red izvršil v drugem času, na drugačen način in z drugačnim zaključkom. Z marksističnega gledišča, pa naj mi marksisti trdijo dodatno sedaj kar koli hočejo, je ta pojav nerazumljiv, razen, če dam individualizmo in posebej osebnemu zgodovinskemu faktorju tisti pomen, ki ga dejansko ima.

Leninist bo na to seveda rekel, da so razmere danes pač drugačne. Prej da so se analizirali pogoji progresivne revolucije praviloma s stališča gospodarskega položaja neke dežele, danes pa da je treba načeti to vprašanje s stališča gospodarskih razmer v vseh deželah, s stališča svetovnega gospodarstva; kajti posamezne dežele in posamezna narodna gospodarstva da so prenehala zadostovati samim sebi in so postala členi enotne verige, ki jo imenujemo svetovno gospodarstvo.

Ne spada v okvir teh pripomb, da bi pokazal, kako si leninisti, ki sicer brez dvoma branijo to spoznanje kot eno bistvenih spoznanj, z drugimi izjavami oporekajo

vati le majhnim državnim tvorbam, kajti več kot so v odločilnih trenutkih doprinesli Cezarjevi legionarji ali pa Friedrichovi grenadirji, je težko storiti. Tudi ne bo res, da bi genij obiskaval le palčke: Cervantes in Tolstoj sta se rodila v državah z velikanskim obsegom. Čeprav velikim državam ne grozi od zunaj toliko nevarnosti, so pa v njih notranjosti nevarnosti, čeprav pritajene, pa tembolj smrtonosne. Primera Merse-nija Agrippe, ko je primerjal slavo z udi telesa, je pravilna. Primera države z deli človeškega telesa je resnična. Vse, kar je organsko, je pa omejeno v svojih mogočo-

oziroma to spoznanje razveljavljajo. Zadostuje naj le kratek prikaz marksistične in leninistične utemeljitve ruske revolucije in njenega razvoja. Nič ni namreč bolj poučnega kakor branje njihovih spisov, da človek vidi, kako brez primere važnejši pomen gre v zgodovinskem razvoju individualizmo počelu in posebej osebnemu faktorju, kakor pa ga pripisujejo naši leninisti.

V komunističnem manifestu leta 1847. piše Marks in Engels takole: »Na Nemčijo obračajo komunisti glavno pozornost, ker je na predvečer meščanske revolucije in ker bo izvršila ta preobrat pod najnaprednejšimi pogoji evropske civilizacije in z razvitejšim proletariatom kakor Anglija v sedemnajstem in Francija v osemnajstem stoletju: nemška meščanska revolucija je tedaj neposredna predigra proletarske revolucije.« Pozneje nekoč pa je pisal Marks Engelsu: »Neka družbena oblika ne propade prej, dokler se ne razvijejo vse produktivne sile, za katere je ta družbena oblika dovolj široka; in nove, razvitejšje produktivne sile se ne pojavijo nikdar prej, dokler v naročju stare družbe ne nastanejo tvorni bitni pogoji za te produktivne sile.« (ta citat je vzet iz Gitermanove knjige »Die historische Tragik der sozialistischen Idee«, stran 130).

Iz gornjih misli bi bilo torej izvajati, da se more socialistična revolucija izvesti le v deželah z razvitim kapitalizmom. Srednje in zahodnoevropski marksisti so dejansko tako tudi vedno zatrjevali. Proti tej že res kar dogmi tedanjega marksizma pa je vstal Lenin in kot Rus začel zatrjevati in dokazovati, da ni brezpogojno treba, da se revolucija začne tam, kjer je industrija najbolj razvita. Kapitalistična fronta da bo prebita tam, kjer je veriga imperializma najslabotnejša, kajti proletarska revolucija je nasledek pretirane verige svetovno imperialistične fronte na njeni najslabotnejši točki, pri čemer se more primeriti, da je tista dežela, ki je revolucijo začela in prebila kapitalistično fronto, kapitalistično manj razvita kakor one dežele, v katerih še obstoji kapitalistični red. Stalin pa je v svojih predavanjih na Sverdlovski univerzi v Moskvi (>Lenin in leninizem« Wien VIII 1924) k temu dodal še: »V letu 1917. se je izkazala veriga svetovno imperialistične fronte v Rusiji kot najslabotnejša... Kje se bo ta veriga v nadaljnjem razvoju najprvo pretrgala? Zopet na mestu, na katerem je najslabotnejša. Ni izključeno, da se bo pretrgala v Indiji... tudi ni izključeno, da se bo pretrgala v Nemčiji.« (To imenovanje Indije ali Nemčije je zanimivo.)

In res se proletarska revolucija, kakor znano, ni izvršila v Nemčiji, kakor sta Marks in Engels to pričakovala, ne v kaki kapitalistično razviti deželi, temveč čez 70 let po komunističnem manifestu v Rusiji, torej v kapitalistično razmeroma najmanj razviti večji deželi v Evropi. (Nekateri marksistični ideologi so zaradi tega kritizirali rusko revolucijo, nekoliko smešno, kakor da je ruska revolucija nekaka nepravilna revolucija in bi jo bilo treba v imenu pravovernega marksizma prav za prav razveljaviti.)

Individualizmo in posebej osebni faktor zgodovinskega razvoja se je tukaj torej prav lepo uveljavil. Stalin pove to v zgoraj citiranem predavanju takole: »Revolucija v Rusiji se je mogla izvršiti zaradi tega, ker je bila Rusija stična točka, vozlož vseh nasprotij imperializma (opomba pis.: ne posebno prepričljivo) in ker je le Rusija razpolagala z realno močjo, ki je mogla imperialistično nasprotja po revolucionarni poti presekati.« Če se pomisli na številnost industrijskega proletariata

stih in se ne da nikoli nadomestiti z organizacijo. V neki daljavi ukazov več ne razumejo, zveze ne zapadejo in skupnosti več ne čutijo. In gola sila in moč? Te sta pa najslabši. Ne le zato, ker sila in nasilnost boli, ampak tudi za to, ker se nasledki ne dajo izbrisati. Zadnji konec sile je vedno revščina. Nečesa sili in nasilnosti seveda ni mogoče odrekati, to namreč, da je sposobna razdirati. Masčevanje, ki ji mogoče sledi, je lahko grozno. Grob, ki ga nameni nasilnejšemu premaganemu, je mogoče zelo tesen. Na vse zadnje se pa pokaže veliko pokopališče.

na Zahodu, je to brez dvoma zelo zanimiva izjava in dokaz za važnost osebnega faktorja v zgodovinskem razvoju.

Ta faktor pa se je uveljavljal tudi še dalje. Ko se je teoretično dopuščalo, da se proletarske revolucije začnejo v kapitalistično manj razvitih deželah prej kakor v kapitalistično razvitejših, se teoretično nikakor še ni dopuščala možnost izgradnje socialističnega gospodarskega reda samo v eni deželi. Še leta 1924. je rekel Stalin v zgoraj citiranih predavanjih: »Da se vrže buržuazija, zadostujejo napor ene dežele. To nam dokazuje zgodovina naše revolucije. Za končno zmago socializma, za organizacijo socialistične produkcije pa ne zadostujejo napor ene dežele in zlasti ne agrarne dežele, kakor je Rusija. Zato je potreben napor proletarcev nekaterih visoko razvitih dežel. Zaradi tega je razvoj in podpora revolucij v drugih deželah bistvena naloga zmagovite revolucije. Zaradi tega zmagovita revolucija ene dežele ne sme videti v sebi silo, ki naj si zadostuje, temveč le hrbtenico, sredstvo za pospešenje proletarske zmage v drugih deželah.«

Šele, ko do pričakovanih revolucij ni prišlo, so se vrgli ruski boljševiki, in to treba priznati, z obžudovanja vredno energijo na izgraditev svojega tako zvanega socialističnega gospodarskega in političnega reda. Na tej točki se je zaostрил boj z zagovorniki nekeke permanentne revolucije, z zahodno-evropskimi marksisti in s trockisti. Zmagala je misel izvedbe socialističnega gospodarstva v eni sami deželi, to je v Rusiji. Individualizmo, tako objektivni kakor subjektivni faktor zgodovinskega razvoja se je torej zopet mogoče uveljavil.

Čisto gospodarsko vzeto torej danes Sovjetska zveza ne potrebuje več pomoči svetovnega proletariata. S tem pa je odpadel eden glavnih razlogov za revolucionarno propagando v svetu. Ne rečem, da se je misel na tako propagando opustila. A tiste nujnosti za to propagando, kakor je nekdaj bila, gotovo ni več. Ta propaganda bi se z vso silo pojavila šele, ako bi bila Sovjetska zveza politično ogrožena. Tudi to pa le mimogrede.

Mislím, da je sila individualizmo in posebej osebnega faktorja v zgodovinskem razvoju v zgornjih dokumentarnih izjavah prilično dobro nakazana. Ako pa je ta faktor tako močan, da ni možna istočasna proletarska revolucija, da nadalje, kakor to kaže proces pomeščanja in demokratizacije političnega življenja, prehod v socializem ni nujen na prav tak način in z enakim zaključkom, kakor se je to zgodilo v Rusiji — kakšen smisel ima še potem toliko govoriti o svetovnosti in na tak način, kakor to govori Beličan.

Da pa nam je res treba budno gledati na to, kaj se dogaja v svetu in kateri dogodek more vplivati posredno ali neposredno, tako ali drugače na naš položaj, to je na položaj slovenskega naroda in Jugoslavije, zato pa nam res ni treba Beličanovih visokostnih nauk. Obenem pa izhaja iz teh izjav tudi, da ne gre čakati in da se je treba znajti v razmerah, kakršne pri nas so. Te razmere se v marksističnem le zelo razlikujejo tudi od predrevolucionarnih ruskih razmer. (Dalje prih.)

Popravek *

Z ozirom na notico »Cigavi so milijoni« v št. 40. Vašega lista z dne 4. t. m. prosimo v smislu čl. 26. zakona o tisku, da priobčite v prvi prihodnji številki sledeči popravek:

Ni res, da smo na stroške svojih delavcev in odjemalcev obogateli, kakor navajate v svojem listu, ampak je res:

1.) da smo izplačali vsako leto čez din 6.000.000.— na mezdah delavcem več kakor je bilo določeno v kolektivni pogodbi tekstilnih delavcev;

2.) da smo vsako leto plačevali najvišje davke od celokupne tekstilne industrije;

4.) da nikjer ni mogoče kupiti artikla, ki jih izdelujejo naše tvornice, boljše in cenejše kakor pri nas.

Tudi ni res, da si potrebni milijoni nismo izposodili, ampak res je, da se je gradnja hiš šele pričela in da bo po dograditvi hiš mogoče ugotoviti, da li smo si potrebne milijone izposodili ali ne.

Z odličnim spoštovanjem

J. Hutter in drug.

* Ker pričujoč popravek v 41. številki ni so vsi naročniki prejeli, ga s tem ponavljamo. Uredništvo

Za kaj gre na današnji stopnji zgodovine

Če gledamo v prostor, gledamo v naravo; če gledamo v čas, gledamo v zgodovino in v njej na delovanje duha in sicer duha, ki predstavlja nekako osnovno dimenzijo (prirodoslovec pravijo četrto, ker gledajo samo na čas) v svetu. Kaj je in kaj se dogaja na današnji stopnji te dimenzije? Na splošno lahko rečemo, da gre za preoblikovanje duha, in sicer duha, ki se javlja subjektivno — torej po nas ljudeh — v dejstvu take ali take časti.

Čast, človeška čast, narodna čast, občestvena čast in ne vem kakšna še, so zadeve, o katerih se danes mnogo razmišlja, mnogo govori, mnogo piše. Zaradi okrnjenosti časti, zaradi zadoščenja časti, zaradi priboritve večje časti, znano je, se je v zgodovini preločilo kdo ve koliko človeške krvi. Tudi v današnji vojski gre — pa naj kdo reče k temu kar koli — v glavnem za čast in njene vrednote (za moč, oblast, za veličino itd. itd.). So seveda tu med nami in vsepovsod duhovno defektni, duhovno okrnjeni ljudje, ki kot taki, rekli bi, nimajo več »posluha« za take, življenjsko tako važne zadeve. Predstavljajo si, da so vse borbe v zasebnem in javnem življenju, vse borbe med narodi, vse borbe med državami le borbe za materialno korist. So seveda tudi take borbe, in še zelo velike, no vendar so to le borbe svoje vrste. Borbe zaradi časti in za čast pa so borbe višje in globlje vrste — to so bistveno človeške borbe. In vprav te borbe, krvave in nekrvave, predstavljajo glavna obolenja človeške zgodovine.

O glavnem razlogu, da je na današnji stopnji zgodovine toliko duhovno okrnjenih ljudi, se je v »Sloveniji« že pisalo (»Velika uganka prihodnosti«). — Človek, ki je recimo zaradi tega in onega primoran biti v svojem življenju nič drugega kakor navaden kruhoborec in ko se kot tak usmerja po vsem svojem žitju in bitju le k pridobivanju tvarnih dobrin in pri tem morda postane celo bogatin, razvija v sebi, v svoji duši le bolj biološka, živalska, naravna nagnjenja in vzporedno slabi, utaplja v sebi dispozicije, nagnjenja za višje in globlje, v vsej zgodovini tako važne duhovne življenjske zadeve. Postaja življenjsko top, kulturno manj dovzeten, mlačen, postaja živ-neživ, kar mu značilno odseva na samem obrazu. Duhovni blesk očesa, duhovna slika obraza in tudi duhovna kretnja telesa mu je zaprla. Takšne, v povečani meri zgolj kruhoborske obraze so nam prinašali tudi ljudje, ki so s trebuhom za kruhom iskali svoje »sreče« v tujini, v Ameriki, na Vestfalskem itd. Takšen je torej v globljem pomenu besede obraz današnjega človeka — trpina. »Se samo meso ga je«, pravijo.

Ali naj bi bil zato tak človek še dalje odpahnen od skodele, iz katere se črpa duhovna hrana, ki je dušna hrana? Nikakor ne! Če gre za človeka, samo za človeka, kakor se danes vsepovsod in vedno počarja, zato naj bi se tudi njemu omogočile take in take življenjske okoliščine, možnosti, v katerih bi tudi on mogel postajati človek na potenco, človek v območju duhovne svetlobe.

Vsekakor je to vprav največje socialno vprašanje na današnji stopnji zgodovine, na današnji stopnji duha. Zato bi tudi morale biti vse naše moči — na vseh koncih in krajih — uporabljane za duhovno preoblikovanje človeške družbe. Ali — dejstvo je, da se na drugi strani pojavljajo vprav izrazito demonska in kruta borbena prizadevanja, da se taki duhovno degenerirani, duhovno okrnjeni oziroma zmaterializirani družbi napravi svet — občestveni sestav najsrdečije pravičnosti, v katerem bi duh s svojimi vrednotami prešel v last le maloštevilnih izbrancev, zaradi česar bi seveda — tam doli v nižini človeške družbe — nujno nastala tema in v njej strah... In to bi bila rešitev vprašanja po silnem demonu, ki deluje preko takih in takih ljudi.

Da bi bil človek rešen iz svoje duhovne praznote, ga je treba postaviti v območje duhovne svetlobe, v obliko duha, zgolj duha, ki bi se javljal v dejstvu kolektivne časti, ker to bi bila ljubezen, občestvena ljubezen in v njej sreča, prava sreča kot najgloblja duhovna vrednota. In to, samo to bi bilo obenem tudi odrešenje za človeka — trpina.

I. G. V.

ZAPISKI

Vprašanje oviranih rojstev

»Gorenjec« razmišlja v zadnjem svojem uvodnem sestavku o »vprašanju nerojenih«, s čimer misli na splavljanje, ki se je gotovo med nami strahovito razširilo. Potem kaže pravilno na njegove slabe posledice, ki jih ima za državo. Tele vrste naj zaradi zanimivosti ponatisnemo:

Kako daleč pelje to zločinsko delovanje zločinskih in brezvestnih zdravnikov in zločinskih babic in žensk, ki za večje ali manjše vsote pomagajo ženam, se kaže najbolj v posameznih farnih statistikah o rojstvih in smrtih. Poznana je fara nekje na Notranjskem, ki je prišla zavoljo teh zločinov na tak padeč rojstev, da je deficitna, z drugo besedo, da je vsako leto več smrti kakor rojstev, in fara izumira.

Drug pojav oziroma njegova izginitev so nezakonski otroci. Kje pa je danes tista fara, ki premore na leto pet nezakonskih otrok? In včasih? Še Valvazor se norčuje, ko opisuje kako so meli proso, ko pravi, da se pokaže šele čez devet mesecev, kaj so nameli. Dandanes bi se moral pred nezakonsko materjo sleherni odkriti. Ne morda zato, ker je nezakonska mati, ker je morda žrtev brezvestneža, pač pa zato, ker je imela toliko poguma in časti, da ni ubila plodu lastnega telesa.

Po »Gorenjcu« bi morale biti kazni mnogo ostreje, sodišča bi namreč morala kaznovati splavljanje kot »premišljeni uboj«.

Ne bomo razmišljali stvari s pravnega stališča. Zakonodaja pač na vsem svetu gleda na splavljanje drugače kakor na »premišljeni uboj«, kar je pravno in pravno umor. Gotovo ima tudi tehtne razloge zato. In sodišče se mora ravnati po zakonih, ne pa po kakšnih posebnih, subjektivnih vidikih.

In na vse povrhi bi pripomnili še to, da brzokone ne bo splavljanje niti edini, a še manj poglavitni vzrok, če je v tisti fari na Notranjskem manj porodov kakor smrtnih primerov. So pač druga zabranilna sredstva, ki sploh preprečujejo spočetje in za katere ni in tudi praktično ne more biti zakonite sankcije.

Če smo pa to ugotovili, potem vidimo, da je celo vprašanje vse preveč zahomatano, da bi ga mogli rešiti zgolj s kriminalno zakonodajo. Segajemo dejansko v popolnoma druga področja. In ker ni dvoma, da nasledki omejevanja rojstev naš narod naravnost ogražajo v njegovi fizični biti, je gotovo vredno in potrebno, da se s tem vprašanjem kar najbolj resno bavimo. To bomo pa storili le, če bomo korenito preučili ne samo pravne vzroke, ki so tako po navadi samo posledek drugih, ampak tudi gospodarske, družabne, občestvene in psihološke pogoje, iz katerih se je omejevanje rojstev razvilo kot njen neveseli sad.

Mi smo o vseh teh stvareh že dovoljkrat pisali, povedali smo svoje mnenje, kolikor smo ga le — mogli in smeli. Dejstvo pa je, da se doslej prav nič ni zgodilo za zboljšanje razmer, v katerih ima to vprašanje svoj začetek in izvir. Narobe, te razmere so se samo še poslabšale. Namesto da bi se bilo mislilo na to, da se ustvari več delovnih možnosti v industriji, se ta po načrtu »demontira«, namesto da bi se bilo mislilo posebno na to, kako stvarno in smotrno urediti naše izseljevanje, so eni ko drugi zmeraj rajši premišljevali, kaj je tisti hip najbolj koristno za »našo stranko«.

In tudi na to je treba opozoriti: pri nas je bilo to vprašanje bolj socialnega kakor pravstvenega značaja. Bilo je in je brez dvoma še. Če se bo pa ta bolezen preveč zagrizla v narodno telo, potem pa tudi socialna ozdravitev ne bo več dovolj.

Sicer pa, kakor je naravno, odgovarjajo za vse to tisti, ki imajo besedo, ne pa tisti, ki nimajo pravice do nje in katerih beseda še povrh nima veljave, ker ni od »naše stranke«.

Usodna zamuda

Francoski pisatelj André Maurois pripoveduje v svojih sestavkih »Kako je Francija izgubila vojno«, ki izhajajo v švicarskem dnevniku »Neue Zürcher Zeitung«, tudi o znamenitem francoskem kirurgu Thierry de Martel-u, ki mu je napovedal, da bo končal svoje življenje tisti hip, ko bo zvedel, da so Nemci v Parizu, in ki je to tudi storil, pa pravi:

Bila je strašna misel, da so bili taki možje, — kajti Francija je imela več kakor enega ta-

kega kova — gnani v obup, da je morala gledati velika civilizacija pred seboj svoj pogin, ker ni bilo o pravem času narejenih pet tisoč oklopnih voz in deset tisoč letal, ki bi jih bili lahko brez resnih težav naredili ali kupili.

Popravi!

V »Zapisku« »Poglavje iz dialektične razčlenbe« v 42. številki se je v zadnjem stavku vrnila tiskovna pomota, ki ga dela nerazumljivega. Namesto »s takim imenovanjem« naj stoji pravilno »s takim umovanjem«.

Kaj pišejo listi

Zakasneli oblastveni ukrepi

V »Trgovskem listu« beremo:

Ena največjih težav današnjega časa je pomanjkanje blaga, ki ga posebno težko občuti trgovec, ker pač trgovina brez blaga sploh živi ne more. Da je nastalo pomanjkanje blaga, je v veliki meri kriva vojna, deloma pa zadene krivda tudi nas same, kakor priča naslednji dogodek.

Nakrat je zmanjkalo v Sloveniji sukanca. Zmanjkalo ga je deloma zaradi spekulacije v Zagrebu in Belgradu, v glavnem pa zato, ker je ustavljen izvoz iz Nemčije in Anglije, iz katerih držav smo v glavnem dobivali sukanec. Neki ljubljanski trgovec je nato naročil sukanec v Švici in tudi sklenil kupčijo. Vendar pa je moral pred tem dobiti od Narodne banke dovoljenje za nabavo potrebnih deviz. Vložil je prošnjo, čakal en mesec, urgiral, interveniral, a vse zaman. Šele po dveh mesecih je dobil dovoljenje, toda le za pol manjšo vsoto, kakor pa je zaprosil. Zadovoljen tudi s tem polovičnim uspehom, je ves vesel naročil sukanec. Toda bilo je že prepozno, ker je med tem izvoz sukanca prepovedala tudi Švica. Tako je ostal trgovec brez sukanca, z njim pa tudi ljudje, ki ga nujno potrebujejo. — Prepočasno poslovanje oblasti je povzročilo pomanjkanje blaga.

GOSPODARSTVO

Vprašanje samoupravnih in državnih pravic

»Hrvatski dnevnik« se obrača zoper nekatere srbske liste, ki so spričo obravnavanja hrvaške finančne samostojnosti poudarjali, naj si hrvaška banovina sama naredi nove dohodke. To bi praktično pomenilo, da bi bili Hrvti močnejše obteženi od drugih državljanov in iz takih želj odseva stara izkoriščevalna miselnost. Saj so ob ustanovitvi banovine Hrvaške nekateri belgrajski listi celo hoteli, da bi se morala Hrvaška zadovoljiti z dosedanjimi dohodki bivše savske in primorske banovine, čeprav se je njeno področje močno povečalo. Dozaj pa, ki jih je banovina Hrvaški po sporazumu odstopila država, so 20 za 25% prenizki, kar je dokazala že prva polovica preračunskega leta. Medtem pa je pobrala država v banovini Hrvaški samo iz tistih dohodkov, ki bi jih bila morala prepustiti banovini Hrvaški, 289 milijonov dinarjev. Razen tega da ima država še vse dohodke iz carin, monopolov, železnice in pošt s področja Hrvaške. Po sedanjem preračunu je bilo predvideno, da odstopi država samo manjši del teh dohodkov hrvaški banovini, namreč 37,5 milijonov dinarjev. Po dozaj nabranem dohodku pa ne dobiva niti desetine, namreč še nekaj izpod 10 milijonov dinarjev. Nepravična je tudi razdelitev skupnih užitnin. Od preračunane užitnine na opojne pijače 130 milijonov ni prejela Hrvaška v devetih mesecih niti 50 milijonov.

Vse to raznavnanje Hrvatov glede finanč, ki se vleče že od prvih dni po sporazumu, nam je samo vnovič dokaz, da je vse finančno gospodarstvo postavljeno na napačno podlago. Nikoli ne bo reda v finančnem gospodarstvu in ne zadovoljnosti med Slovenci in Hrvti, dokler ne bo na tem poglavitnem področju državne uprave uvedena samouprava prav do kraja. Vsi vemo in tudi uradno se je priznalo, da so se doslej upravljale finance pristransko. Po pravici, ne glede na načelo, torej ne moremo imeti zaupanja v centralistično finančno gospodarstvo. Pri nas pa šteje še druga važna stvar, namreč raznoličnost gospodarstva v posameznih, šele dvajset let združenih deželah. Davki, ki so morebili na jugu kje glede na popolnoma drugačno stopnjo

O skupni vzgoji na srednjih šolah

priobčuje »Večernik« sestavek, v katerem beremo tudi tole:

S pedagoškega ozira ne moremo biti za koe-dukacijo, t. j. skupno šolanje dečkov in deklic po istem načrtu in istih učnih knjigah. Miselni razvoj in dozorevanje obeh spolov je namreč različno. Praviloma bi morali imeti za deklice posebne srednje šole z ženskemu razvoju in ženski miselnosti prilagojenimi načrtom in s tem odgovarjajočimi učnimi knjigami. Te šole bi pa morale biti enakovredne z onimi za moške glede nadaljevanja študij in glede pravice do raznih služb. Tega gotovo dandanes nihče ne namerava, da bi s kakšnimi koli ovirami skušali kratiti enakovrednost ženskega spola in pritisniti vse ženske k ognjišču in metli. Srednješki nazori se lahko žive za zidom, v sedanjem življenju ne pridejo več do veljave.

Ker se pa prosvetna oblast ni lotila vprašanja skupne vzgoje s te strani, so jo vodili pri njeni odločitvi drugi razlogi, in to moralni. Ker drugih ne moremo najti, v tem pogledu pa kaže praksa, da skupno šolanje dečkov in deklic ni rodilo nič več nemoralnosti kot ločeno. Nasprotno si upam trditi, da vpliva celo dobro. Dečki in deklice se navadijo drug na drugega in tudi dorasli v medsebojnem občevanju ne mislijo na to, da so različnega spola. Bližnja deklica, njihova naravna mirnost, doslojnost in milina vplivajo na vedenje in govorjenje dečkov. V učenju in znanju nočejo zaostajati deklice za dečki, so prizadevne in pridne, dečkov je pa sram, da bi bili slabši učenci kot njihove sošolke. Tako je mešan razred navadno discipliniran in njegov učni uspeh zadovoljiv. Velja pa to le, če je številčno razmerje med dečki in deklicami tako, da ni deklice znatno več. Kjer je dečkov v mešanem razredu malo, se čutilo osamljeni in kaj radi izgubljajo veselje do učenja. Pozabiti tudi ne smemo, da so učenci in učenke v srednješkoli dobi pod nadzorstvom šole in pod skrbjo staršev, medtem ko se po srednji šoli neha šolsko nadzorstvo in tudi mnogo staršev ni več s svojimi otroki v tako tesnem stiku kot prej.

Mladino vabi in razburja vse, kar se ji prikriva, za čemer sluti nekaj posebnega. Kar pozna, to presoja tudi ona s treznega stališča. Življenje uči, da ne varujejo greha do vrha zapeti vratovi in ne dopetna krila, prav tako pa tudi ne razne pregrade, ampak samo pametna vzgoja.

Prispevajte
v tiskovni sklad »Slovenije«!

gospodarskega razvoja primerni in pravični, niso primerni in pravični za nas in ovirajo naše gospodarstvo. Seveda velja to prav tako narobe. Zato je edino pravilno in pametno, razen tega pa tudi v duhu prave samouprave, da se vodijo finančne v vsaki zvezni enoti samostojno. Pri tem pa je samooosebno, da se nobena enota ne sme izmikati vsem potrebnim datjavam za skupnost, to je za državo.

Kakor spet kedaj vidimo iz tega poročila »Hrvaškega dnevnika«, so se nekateri srbski listi postavili na pristno zajedavsko stališče: če potrebujejo Hrvti kakšne posebne dohodke za stvari, ki jih sami upravljajo, naj si nalože še nove posebne javne datjave, oni bi pa slej ko prej bili deležni ne samo dohodkov iz lastnih datjav, ampak tudi iz tistih, ki jih pobira država še povrh na Hrvaškem. Tako bi ta prednost, ki je je deležen posebno Belgrad v kar najpopolnejši meri, veljala še naprej, in Srbom naj bi njihne stvari vzdrževala država, Slovenci in Hrvti pa naj bi si jih vzdrževali sami.

Vidi se, da se nekateri srbski listi še zmeraj niso zavedeli, da je sporazum razglasil načelo samouprave in enakopravnosti, in da s takimi zahtevami in željami postavljajo v slabo luč tudi poštene Srbe, ki nočejo živeti od tuje dela in — pomanjkanja.

Nove tovarne na jugu

Naše tovarne morajo omejevati svoje obrate, odpuščati delavstvo in se celo seliti na jug, ker nimajo sirovin. Teh pa nimajo zato, ker ne dobe za nakup sirovin potrebnih deviz. Očitno pa na jugu pomanjkanja sirovin ne poznajo. Kajti ne samo, da je za obstojec tovarne dovolj sirovin, so letos v Belgradu in ostali Srbiji že sezidali ali pa še zidajo kakšnih 60 novih velikih industrijskih stavb. Tudi uvoz potrebnih strojev za te tovarne ne dela očitno nobenih težav, saj se je povečala njihna vrednost v primeri z lanskim letom za 13,7 milijonov dinarjev. In očitno zmoremo za take nabeve tudi večje zneske v devizah.

K U L T U R N I P R E G L E D

Ljubljanska drama:

Cankarjeva farsa „Pohujšanje v dolini šentflorjanski“

Kakor bi hotela uprava našega narodnega gledališča posebej poudariti oba vogela kamna slovenskega gledališkega izročila, je takoj za Shakespearo uvrstila v letošnji spored Cankarja in ju postavila na čelo sezone. Nobeno ime se namreč ni v povojnih sporedih osrednjega slovenskega dramskega gledališča tolikokrat ponavljalo kakor ravno te dve: Shakespeare, katerega nesmrtna umetnost je bila tudi na našem odru osnova in pars maxima tako imenovanega svetovnega klasičnega repertoarja, in Cankar, čigar dela so bila in bodo hrbtnica slovenskega sporeda. Medtem ko smo se pri uprizorjanju Shakespeara lahko nekoliko naslanjali tudi na tuje vzore, smo bili pa ob Cankarju naravnost prisiljeni k izvirnim prijemom. Bolj kakor kjer koli je moral tu poleg gledališkega izkustva in poleg občečloveških vrednot priti do izraza tudi tisti bistveni del kristalizacijskega jedra slovenske gledališke kulture, zaradi katerega je vse naše igranje in odrsko prizadevanje ne le po jeziku, ampak tudi in pred vsem po svoji notranji vsebini resnično slovensko. Prav ob Cankarjevih dramah z največjim vzgonom raste in se z največjo ostrino oblikuje izvirni slovenski gledališki slog. Naše osrednje gledališče se je od svetovne vojne dalje, to je od tistega časa, ko smo si začeli v svobodi z vsemi silami graditi samostojno gledališko izročilo in kulturo, vseskozi zavedalo, da gre Cankarju med slovenskimi dramatikami prvo mesto ne le po številu del, ampak pred vsem po njihovi umetniški vrednosti, pa tudi po mnogovrstnosti v vsebini in obliki, čeprav ta zavest ni dobila vselej enako močnega zunanje izraza. Vseh sedem njegovih dram je v teh povojnih letih zaživelo na naših deskah, pietetu do Cankarja je šla celo tako daleč, da so tvegali tudi uprizoritve »Romantičnih duš«, prvenca, ki ga on sam ni priznal in ga je pustil obležati v miznici. Poizkus seveda ni mogel uspeti. Prav tako si slovenski režiserji in igralci zaman prizadevajo, dati živo odrsko podobo zadnjemu Cankarjevemu dramskemu delu »Lepi Vidi«, ki je samo po obliki drama, v jedru pa prav za prav brezbrezna lirčna pesem hrepenenja. Vse doslej so ostali daleč od uspeha. Pač pa so tri Cankarjeve drame: »Za narodov blagov«, »Kralj na Betajnovi« in »Hlapci« v teku let s vnovičnim uprizorjanjem dosegle tako skladno in popolno igralsko interpretacijo v celoti in v posameznostih, da si res ni mogoče misliti, s čim in kako bi se dala njihova odrska podoba še izpolniti v bistvenih stvarih. Edino pri zunanem okviru, pri inscenaciji bi bilo še nekaj dela. Odrski podobi »Pohujšanja v dolini šentflorjanski« pa kljub temu, da je bila prav ta farsa od vseh Cankarjevih odrskih del največkrat uprizorjena, še marsikaj manjka do te skladnosti in dozorelosti polnosti. Nekateri vzroki za to tiče

prav gotovo že v farsa sami, ki ni vseskozi enotno grajena in dramsko ulita, ampak se v njej prepletajo raznorodne prvine. Med vsemi Cankarjevimi dramami je namreč »Pohujšanje« najbolj neposredno zvezano z njegovo osebo, saj je čisto jasno, da slika tu usodo svoje umetnosti med slovenskim narodom. Celota je jasna, niso pa jasne in razumljive vse posameznosti, zlasti ne tam, kjer gre za njega in njegovo umetnost, za Jacinto in za Petra, ki ni Peter, ampak Krištof Kobar in še za ubogo siroto šentflorjansko, za popotnika, ki je komaj nakazan in niti toliko ne vsaj v obrisih podan kakor Peter in Jacinta. Ko je slikal sebe in svojo umetnost, Cankar ni mogel biti odrsko konkreten, ampak je napravil na začetku drugega dejanja celo pravi lični intermezzo. Po drugi strani pa so groteskne figure šentflorjanskih rodoljubov tako dramatično žive in odrsko konkretne, da jih smemo imenovati popolnoma enakovredne onim v »Hlapcih«, čeprav je to drama močno drugačnega kova. Figura Zlodeja, ki je za razliko do realistično zasnovanih in v grotesko segajočih rodoljubov, toliko bolj groteskna, kolikor manj realna je, ta figura je pa v slovenski dramatikii sploh brez primere. Ta dvojnost, to nasprotje med obema taborama, ki je najznačilnejša poteza te Cankarjeve farse, bi se morala v uprizoritvi pokazati tudi še drugače kakor samo v manjši dognanosti ene in skladni dozorelosti druge strani. Poglavitni vzrok, da tudi letošnja šestova režija tega dela ni tako uspešna, kakor bi kljub vsemu lahko bila, je, namreč ta, da mu osnovna ideja še zdaj ni čisto jasna, da še vedno polaga mnogo preveč važnosti na zunanjo fabulo, kakor je popolnoma pravilno že takoj po letošnji premieri spet ugotovil eden od naših rednih dnevninskih gledaliških poročevalcev. Tako vsebina, ideja te farse, njen objektivni etično borbeni smisel še vedno ni postavljena dovolj v sredino in se zato ne more polno uveljaviti, čeprav jo čutimo gledalci prav tako kakor igralci kot tisto, kar neprimerno bolj kakor vse teatralične možnosti, ki jih ima ta farsa od vseh Cankarjevih dram morda največ, vedno znova opravičuje njeno uvrščanje v stalni gledališki spored. Zunanji odrski podobi, kakršno je dal režiser O. Šest letošnji uprizoritvi »Pohujšanja v dolini šentflorjanski«, ki je že peta njegova režija tega dela, ni mogoče odrekat neke zunanje učinkovitosti, zlasti v sceničnem okviru, ki je v primeri s scenerijami ostalih Cankarjevih del v ljubljanski drami naravnost razkošen in se mu vidi, da hoče biti tudi reprezentativen. S tem seveda ni rečeno, da se z enakimi sredstvi ne bi dalo napraviti še nekaj boljšega. Osnovna črta njegove režije, groteskno pobarvani realizem, je nedvomno pravilna in dovolj zvesta zahteavam, ki jih je za uprizoritev te farse postavil Cankar sam. Močnejši realizem bi

bil za farsa nesmisel, preveč potencirana grotesknost pa bi ji izpodmaknila tla odrske verjetnosti. V skladu s to osnovno črto so režiser in igralci šentflorjanskih rodoljubov dognali podobo doline šentflorjanske do resnične polnosti tako v skupni ansamblski igri v prvem in tretjem dejanju, kakor tudi v izklesanosti posameznih igralskih likov. Najbolj trdno stoje in puščajajo skoraj nepozaben vtisk: župan g. Cesarja, cerkovnik g. Lipaha, učitelj Šviligoj g. Gregorina, dacar g. Pluta, ekspeditorica ge. Rakarjeve, županja ge. P. Juvanove in dacarka ge. V. Juvanove. Zlodej je gotovo najbolj uspešna vloga, kar jih je v teku svoje igralske dejavnosti dal g. Peček, tudi v letošnji uprizoritvi ga je na splošno vzdržal na stari, že priznani igralski višini, le tu in tam je v nekaterih momentih vendarle zdrknul nekoliko niže in malo popustil v nekdanji moči. Manj je mogla uspeti druga polovica zlasti Peter in Jacinta, kajti njuni postavi sta že v drami sami najbolj problematični, najbolj neenotni, podani samo v rahlih obrisih, kakor bi hotel Cankar s tem nekako poudariti odmaknjeno vzvišenost umetnika in umetnosti v narodu. Vlogi nikakor nista hvaležni; zdi se da bi morali biti igrani nekoliko bolj stilizirano, a komaj opazno, nikakor pa ne prisiljeno in narejeno. Medtem ko je g. Jan na splošno zadovoljivo odigral vlogo Krištofa Kobarja, imenovanege Peter, nas pa Jacinta debutantke ge. Sancinove ni mogla prepričati, bila je mnogo premedla. Prinesla je na oder v obilni meri tisto zunanjo, mladostno svežo lepoto, ki jo je Cankar od igralk te vloge v prvi vrsti zahteval, nikakor pa ni znala

izpolniti druge avtorjeve zahteve, da Jacintina koketnost ne sme biti hladno premišljena, temveč mora izvirati iz polne ženske nature. Njena Jacinta pa je bila v igri in kretnji, zlasti pa v govoru prisiljena, narejena, nenaravna, preveč se ji je videlo, da je naučena, mnogo premalo pa je bilo resničnega doživljanja. Ostale manjše vloge so bile odigrane s potrebno pažnjo na celoto in na splošno zadovoljivo, le g. Tiran v vlogi sirote - popotnika je bil morda malce prejkav.

O uprizoritvi v celoti smemo na kratko soditi, da je ponovno dokazala veliko zrelost našega dramskega igralskega ansambla, kajti kljub vsej grotesknosti čutiš v dognanih podobah šentflorjanskih rodoljubov nekatere bistvene prvine slovenskega igralskega sloga. Popolnoma uspešna pa bo O. Šestu režija »Pohujšanja« šele takrat, kadar se bo približal pravemu jedru te farse naravnost in ne skozi megle zunanje bleseka. Najprej pa se nam bo morala seveda šele roditi prava Jacinta, tako močna umetnica igralka, da bo ta tipično cankarjanski lik v resnici tudi z vso dušo utelesila.

Prav za prav bi se morali opravičiti, da poročamo o letošnji uprizoritvi Cankarjeve »Pohujšanja v dolini šentflorjanski« šele zdaj, ko je pretekel že dober mesec od premiere. Toda kaj bi znova pojasnjeval, da nismo videli ne premiere, ne prvih ponovitev, ampak šele eno izmed tistih poznejših, ki so prišle na vrsto v sporedu po dveh, treh tednih, ko se je prva sapa nakopičenega začetka sezone že nekoliko umirila. Obljubimo raje, da v bodoče, ko bo, kakor upamo, lahko prevzel tudi gledališko poročanje stalen sodelavec, ne bo več takih preočitnih zamud. V. L. N.

Nov založniški načrt Slovenske matice

Te dni je Slovenska matica razveselila našo kulturno javnost s književnim naznanilom svoje nove izredne zbirke »Vezana beseda«, v katero bo uvrščala slovenske prevode tujega pesništva: izbore posameznih klasikov in sedobnikov, kakor tudi antologije tuje lirike, izjemoma pa tudi kvalitetne izvirne slovenske pesniške zbirke, kolikor jih ne bo mogla uvrstiti med svoje redne publikacije. S to zbirko bo Slovenska matica dopolnila slovensko prevodno slovstvo s tistimi umetniškimi vrhovi svetovne literature, ki bi pri drugih založnikih skoraj gotovo ne prišli nikdar na vrsto, vsaj v tolikem številu ne, ali pa samo slučajno in ne premišljeno. V poplavi našega prevodnega slovstva namreč ni prvo merilo kvaliteta, ampak pred vsem zunanji uspeh. Tako smo sicer res poleg ogromnega števila povprečnega blaga dobili v prevodu tudi nekaj kvalitetnih, svetovno pomembnih daljših in krajših del v nevezani besedi, epsko prozo, prevodi tujega pesništva in svetovnih dram v verzih pa so ostajali po večini zakopani v revijah ali pa so ostali celo v rokopisu

v arhivu našega narodnega gledališča; če pa so izšli v knjigi, so bili nenavadno dragi, pa naj so bili natisnjeni v bibliofilsko omenjeni nakladi ali ne. Nihče ni bolj poklican, da vsemu temu odpomore, kakor ravno Slovenska matica, kajti prav ona more bolj kakor katerakoli druga založnica jamčiti, da bodo izbiri in prevodi res kvalitetni. To je mogoče spoznati tudi iz obrisnega programa, ki je natisnjen v naznanilu, katerega prav te dni razpošilja. V zbirki namerava izdati Homerja, glede katerega je že v dogovoru z najboljšim slovenskim prevajalcem iz antičnih slovstev Antonom Sovretom, Shakespeara (zagotovila si je že vse bodoče nove prevode Otona Župančiča), Sofokleja, Danteja, Goetheja, pred vsem njegovega Fausta (upamo, da v novem prevodu) pa tudi njegovo liriko, dalje Puškina, Lermontova, Byrona, Villona, izbore sedobnih svetovnih pesnikov i. t. d. Hkrati s naznanilom celotne zbirke je napovedala že tudi prve tri knjige: Shakespeareova tragedija »Romeo in Julija« v mojstrskem prevodu Otona Župančiča bo izredno uspešni začetek nove zbirke, druga knjiga bo prinesla v prevodu Fr. Albrehta dve največji Sofoklejevi drami »Kralja Ojdis« in »Antigon«, kot tretji pa bo prišel na vrsto izbor iz lirike Mihaila J. Lermontova v prevodu Mileta Klopčiča. Kjer bo potrebno, bodo knjige opremljene tudi z uvodi in opombami, kar jih bo naredilo še bolj široko dostopne in uporabne tudi v šolah. Za te zadnje bi bilo morda dobro natisniti neko gotovo število izvodov na nekoliko cenejšem papirju, da bi bila šolska cena lahko še nižja. Seveda naj bi to veljalo samo za šole, kajti sicer je cena tako zmerna, da jo zmore res skoraj vsakdo, v skrajni sili celo študent.

Starejša gospa, sorodnica župana Kodolija: »Hrabri, plemeniti in človekoljubni možje, so vedno spoštovanja vredni.«

Trajalo je več dni preden so se mi radgonske žene, hčerke, otroci in starci, ki so me pri vsaki priložnosti po ulicah vladno vstavljali, nehali zahvaljevati za vse njihovo svojcem v bojih, v ujetništvu itd. izkazane usluge, ki stvarno niso bile nič drugega kakor spoštovanje vojaških zakonov, združeno z logičnim in pravičnim postopanjem. Slovensko prebivalstvo in nam naklonjeni del nemškega prebivalstva mi je ravno tako zadovoljno in veselo zaradi srečnega konca večkrat čestitalo, vseh častitk mi pa ni mogoče ponavljati.

Naj pa še omenim, da sem po zanesljivih virih zvedel tudi, kaj so sodili o meni nekateri Miklovi legionarji že pred boji. Bili so to mladi ljudje, ki me iz svetovne vojne niso poznali in ki so se zaradi naše zasedbe Radgone prostovoljno ali z namenom, da se v zamejstvu pripravijo za spopad izselili ter so le tu in tam skrivaj prihajali v Radgono in njen okraj

(Nadaljevanje sledi.)

Vsekakor pomeni že naznanilo nove knjižne zbirke, v kateri bo dobila svoje mesto pred vsem pesniška beseda, nad vse pomemben kulturni pojav, zelo viden izraz vere v neminljivo vrednoto duha, utelešenega v umetninah, ki presegajo vse časovne in celo narodnostne meje. Dolžnost naše slovenske kulturne javnosti pa je, da to pomembno prizadevanje Slovenske matice podpre z vsemi silami, zlasti s kar najbolj številno subskripcijo. Čim večje bo število naročnikov, tem bolj se bo zbirka lahko razmahnila in se sčasoma razvila v neizčrpno zakladnico najvišjega in najboljšega, saj bo ob biserih svetovnega slovstva lahko z vso močjo zasijala tudi lepota slovenskega pesniškega jezika.

Urednik in izdajatelj: Vitko Muck, Ljubljana

Ošlak Ferdinand

Spomini na osvobodilne boje za Štajersko in Koroško v letih 1918-1920

(Nadaljevanje.)

Marsikateremu vojaku radgonske posadke pred borbami ni bila vseh moja strogost pri izvrševanju službe. Kot štabni narednik sem po starih avstro-ogrskih predpisih opravljal samo častniško službo. Bili so taki vmesi, ki so skrivaj godrnjali zaradi Ošlakove strogosti; niso mi pa mogli rogov polomiti, ker sem vršil svojo dolžnost strogo in pravično v mejah predpisov, povrh sem pa dobro poznal vse vojaške zakone in vojaško in vojno življenje.

Takoj, ko smo odbili sovražne napade, sem postal na mah ljubljeneec vseh vojakov, posebno tistih, ki jim pred bitko moja strogost ni bila prav. Visoko mnenje, ki so ga čez noč dobili in kazali vojak o meni, mi je bilo že neprijetno. Če bi jih bil takrat peljal v sam pekel, bi bili mojemu povelju brez vseh pomislekov sledili.

Mnenja izražena v čestitkah in pohvalah, ki so jih po bojih podali naši in nasprotni ljudje, so tudi zajemljiva. Omejim se samo na nekaj citatov in izjav, ki so jih podali sledeči možje:

Ranjeni Zeilhofer: »Čestitam, Ošlak, in najlepša hvala za vse. Vaš izborni nastop je prekosil vse drugo.«

Poročnik Ferdo Hercog: »Ošlak ni samo izredno hraber in energičen, tudi zelo nabraten in iniciativen je. Ni čuda, da je zato sedaj polbog stotnije in Apolo vseh radgonskih deklet.«

Vojaški živinozdravnik Baš: »Glavni činitelj je bil Ošlak. Če bi mu izročili stotnijo dobrih vojakov bi z njo sam dobojeval neverjetne uspehe daleč proti severu.«

Postajenačelnik Kovačič: »Vsi vojak so zaslužili zlate svetinje za hrabrost, Ošlak pa najvišji zlati križec.«

Gornjeradgonski veletrgovec in posestnik Korošec Franc: »Čestitam! Ljudi Vašega kova potrebuje Jugoslavija v vseh panogah javnega življenja.«

Gornjeradgonski posestnik in gostilničar Čirič: »Vsi Slovenci so Vam lahko hvaležni.«

Radgonski nemško-avstrijski župan plemenitnik Kodolij: »Gospod Ošlak je z orožjem preprečil katastrofo jugoslovanskega vojaštva; s plemenitostjo, humanostjo in razumom pa katastrofo radgonskih Nemcev.«

Radgonski meščan in obrtnik Markovič: »Najhrabrejši in najboljši Jugoslovani so bili Ošlak.«

Soproga podžupana dr. Kamnikerja: »Kot Nemko me ne morejo veseliti uspehi Slovencev. Za mojo in mojega moža rešitev Vam bom do smrti hvaležna.«

Verličev 16 letni sin Herman: »Vsa Rad-